

**ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
Кафедра професійної і вищої освіти**

Оксана КОШІЛЬ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: СЕРЕДОВИЩНИЙ ПІДХІД**

*Спецкурс для слухачів курсів підвищення кваліфікації
керівних та педагогічних кадрів закладів освіти*

Київ-2023

УДК 377.091-026.911:355.01

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри
професійної і вищої освіти Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(протокол № 13 від 28 листопада 2023 р.)*

Рецензенти:

Сергєєва Л.М., доктор педагогічних наук, професор;
Карлінська Я.В., кандидат педагогічних наук.

Кошіль О.П. Підготовка майбутніх фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного часу: середовищний підхід. Спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної освіти. К: ЦПО, 2023. 18 с.

ISBN

У спецкурсі висвітлено змістовний компонент питань теми; зазначено види самостійної роботи слухачів; подано рекомендації щодо організації практичного освоєння змісту спецкурсу; запропоновано діагностичний блок для здійснення контролю і самоконтролю знань, навичок та умінь слухачів, їхніх професійно-педагогічних якостей; представлено особливості формування та розвитку професійних компетентностей реалізації середовищного підходу в професійній підготовці фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Спецкурс підготовлений для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів професійної освіти у Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти Університету.

© Кошіль О.П.

© Центральний інститут післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

ЗМІСТ

Вступ

Навчально-тематичний план

Зміст спецкурсу за темами

Самостійна робота слухачів

Інформаційно-методичні матеріали для спецкурсу

Література

ВСТУП

Наразі актуального змісту набувають стратегічні забезпечення якості професійної підготовки на рівні закладу професійної (професійно-технічної) освіти: забезпечення якості фахової освіти випускників, адекватної вимогам суспільства та роботодавців; підготовка конкурентоздатних фахівців з урахуванням локального ринку праці; сприяння вихованню молоді з високим рівнем культури та широким кругозором; сприяння особистісному розвитку суб'єктів освіти; підвищення престижу та позитивного іміджу закладу освіти; сприяння в працевлаштуванні/подальшому навчанні випускників; налагоджування співпраці з роботодавцями щодо формування вимог до якості фахівців; удосконалення системи управління підготовкою майбутніх фахівців з урахуванням думки усіх зацікавлених сторін – стейкхолдерів; залучення усіх суб'єктів освітнього процесу до створення освітнього середовища закладу освіти.

Ідея середовищного підходу в контексті освіти та освітніх процесів розглядається через призму створення освітнього середовища як цілісної соціокультурної системи, що сприяє поширенню певних соціальних та культурних зразків і установок, стимулює реалізацію групових інтересів, активізує взаємодію суб'єктів освіти, формує особистісне ставлення до базових цінностей, сприяє засвоєнню соціального досвіду та набуттю нових якостей, що необхідні людині для життя.

Реалізація середовищного підходу в професійній підготовці фахівців передбачає забезпечення якості освіти через посередництво освітнього середовища цієї підготовки. Середовищний підхід змінює акценти у педагогічній діяльності: безпосередній вплив педагога на особистість змінюється діяльністю, спрямованою на створення і розвиток середовища, яке має оптимально задовольнити освітні потреби здобувача освіти.

Освітнє середовище розглядається як один із найефективніших інтегральних, мультискладних, поліаспектних чинників розвитку особистості у процесі здобуття освіти, специфічне поле, сукупність умов організації досвіду в освіті.

Освітнє середовище закладу освіти, яке здатне ефективно реалізовувати інтегровані освітні цілі, не виникає спонтанно, а є результатом відповідних управлінських рішень та дій освітніх менеджерів.

Відповідним чином спроектоване освітнє середовище закладу освіти створює умови-можливості для прояву особистості, є ваговим чинником ефективності та успішності професійної підготовки фахівців.

Створення безпечного, захищеного та сприятливого середовища для розвитку дітей та молоді у закладах освіти – наразі один із пріоритетів концепції освітньої політики. Нова реальність диктує нові потреби та змушує змінювати стратегії закладів освіти щодо підтримки та турботи про здобувачів освіти. Концепція закладу освіти, чутливого до психічного здоров'я, має на меті не тільки підтримувати емоційне благополуччя здобувачів освіти, а створювати сприятливі умови для розвитку, і в першу чергу, спонукати до формування та вдосконалення стресостійкості/резильєнтності, які є критично значущими у часи криз та викликів, в умовах воєнного часу.

Мета спецкурсу – формування та розвиток професійних компетентностей реалізації середовищного підходу в професійній підготовці фахівців у закладах освіти; опанування слухачами сукупності знань щодо: феномену освітнього середовища закладу освіти як чинника якості освіти; безпечного освітнього середовища закладу освіти як чинника формування резильєнтності майбутніх фахівців.

Завданнями спецкурсу є розвиток інноваційного педагогічного мислення слухачів, їхньої здатності до реалізації середовищного підходу в закладі освіти; розвиток компетентності керівників та педагогічних працівників щодо застосування сучасних методик та технологій забезпечення організації освітнього процесу на засадах середовищного підходу; сприяння поглибленню знань слухачів щодо сутності базових понять спецкурсу: середовищний підхід, освітнє середовище закладу освіти, структура та функції освітнього середовища закладу освіти, безпечне освітнє середовище; засвоєння принципів формування освітнього середовища закладів професійної (професійно-технічної) освіти; засвоєння принципів впровадження травма-інформованого підходу в освітній процес; сприяння особистісно-професійному вдосконаленню та вивищенню слухачів на основі активізації їхнього професійного досвіду; сприяння та вмотивування слухачів до системного підвищення кваліфікації.

Об'єктом вивчення виступає формування та розвиток професійних компетентностей реалізації середовищного підходу в професійній підготовці фахівців у закладах освіти.

Зміст спецкурсу розрахований на 14 годин навчальних занять, 6 з яких реалізуються у формі тематичних дискусій та елементів тренінгу на очному етапі навчання, 8 год. – через самостійну роботу на дистанційному етапі. Дані про розподіл годин за різними видами занять наведено в навчально-тематичному плані спецкурсу.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СПЕЦКУРСУ

№ теми	Тема	Кількість годин			
		Всього	Аудиторна робота		Самостійна робота
			Лекція з елементами дискусії	практичні заняття з елементами тренінгу	
1.	Особливості реалізації середовищного підходу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти	6	2	-	4
2.	Безпечне освітнє середовище закладу професійної (професійно-технічної) освіти як чинник формування резильєнтності майбутніх фахівців	8	2	4	2
Разом:		14	4	4	6

ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. Особливості реалізації середовищного підходу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти

Мета: розкрити поняття «середовищний підхід», «освітнє середовище закладу освіти»; здійснити аналіз етапів становлення та розвитку середовищного підходу в освіті; охарактеризувати феноменальність освітнього середовища закладу освіти, структуру і функції освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

Питання для обговорення:

1. Сутність середовищного підходу в освіті.
2. Етапи становлення та розвиток середовищного підходу в освіті.
3. Феноменальність освітнього середовища закладу освіти.
4. Сучасне розуміння сутності й змісту понять: «освітнє середовище», «освітнє середовище закладу освіти».
5. Структура і функції освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

Рекомендована література: [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

Тема 2. Безпечне освітнє середовище закладу професійної (професійно-технічної) освіти як чинник формування резильєнтності майбутніх фахівців

Мета: ознайомити слухачів з особливостями: впровадження травма-інформованого підходу в освітній процес; реалізації принципів промоції психічного здоров'я в закладі професійної (професійно-технічної) освіти; формування резильєнтності у здобувачів освіти; соціально-емоційного навчання.

Питання для обговорення:

1. Дорожня карта з впровадження цілісної системи заходів щодо підтримки психічного здоров'я здобувачів освіти.
2. Особливості впровадження травма-інформованого підходу в освітній процес.
3. Реалізація принципів промоції психічного здоров'я в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.
4. Особливості формування резильєнтності у здобувачів освіти.
5. Ресурси, які допоможуть у роботі із здобувачами освіти, що постраждали внаслідок війни.

Рекомендована література: [10; 11; 12].

САМОСТІЙНА РОБОТА СЛУХАЧІВ

Метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих слухачами у процесі аудиторної роботи знань, навичок та вмінь, а також самостійне вивчення нового матеріалу на очному та дистанційному етапах навчання. Питання, що виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, розглядаються під час консультування (on-line або offline режимах)..

Самостійна робота слухачів включає такі форми:

- самостійне вивчення нормативно-правових документів;
- самостійна робота з літературними джерелами з метою повного засвоєння програмного матеріалу;
- підготовка рекомендованих завдань для самостійного опрацювання;
- підготовка випускної (підсумкової) роботи за запропонованою тематикою на основі критичного огляду змісту наукових праць, узагальнення досвіду професійної діяльності, розробка пропозицій щодо вирішення актуальних проблем професійної діяльності;
- звіт (презентація) результатів виконання рекомендованих завдань на третьому (очному) етапі підвищення кваліфікації;
- систематизація вивченого матеріалу перед захистом випускної (підсумкової) роботи.

Завдання для самостійної роботи слухачів

Питання для самостійного опрацювання (тема 1):

1. Охарактеризуйте етапи становлення середовищного підходу в освіті.
2. Назвіть декілька визначень поняття «освітнє середовище». На Вашу думку, яке з них більш повно розкриває зміст поняття?
3. Які сутнісні риси (характеристики) притаманні освітньому середовищу?
4. Охарактеризуйте функції притаманні освітньому середовищу закладу освіти.

Зміст завдань:

1. Написати есе на тему «У чому полягає сутність середовищного підходу в освіті».
2. Підібрати наукові статті за проблематикою спецкурсу (до 10 джерел) та написати коротку анотацію до 2 статей з власною оцінкою прочитаного.

Питання для самостійного опрацювання (тема 2):

1. Назвіть основні шляхи впровадження цілісної системи заходів щодо підтримки психічного здоров'я здобувачів освіти.
2. Назвіть принципи ненасильницького спілкування.
3. Назвіть базові принципи середовища чутливого до психічного здоров'я здобувачів освіти.

Зміст завдань:

1. Прочитати і проаналізувати теоретичні матеріали з теми, користуючись рекомендованою літературою, конспектом лекції та презентаційним матеріалом, дати відповіді на запропоновані вище питання.
2. Охарактеризувати інструменти комунікації педагогів та здобувачів освіти у стресових ситуаціях.

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ СПЕЦКУРСУ

Особливості реалізації середовищного підходу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти

Функціонування системи освіти в умовах воєнного часу характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Зasadничі основи освітніх змін, пояснюють ідеологію перетворень в освіті, та основні напрями її реформування щодо створення нового сучасного освітнього середовища, передумов для інноваційної діяльності, впроваджених новими Державними стандартами всіх рівнів освіти.

Такі тенденції, як глобалізація, розвиток технологій, робототехніки, штучного інтелекту змінюють світ, входячи до всіх сфер життєдіяльності людини, функціонування соціальних інститутів. Відповідно змінюється попит та перелік затребуваних на ринку праці професій, оновлюються вимоги до підготовки кадрів із різних галузей, змінюються пріоритети формування актуальних компетентностей та навичок, що знадобляться у близькому й віддаленому майбутньому. З іншого боку, в епоху розвитку інформаційного суспільства та економіки, від якості освіти і підготовки кадрів залежить розвиток науки, технологій, ефективність компаній, що працюють у різних галузях.

У глобальному світі, що швидко змінюється, трансформується місце системи освіти, а модернізація освітньої галузі спрямовується на відповіді цивілізаційним викликам. Відповідно розвиваються й підходи до функціонування та розвитку національних систем освіти, зокрема середовищний підхід, спрямований на створення умов, можливостей, ресурсів для особистісно-професійного розвитку фахівців, підготовки кадрів, готових працювати і змінювати світ в умовах інформаційного й технологічного прогресу.

Узагальнення наукових публікацій дозволяє визначити, що середовищний підхід у педагогічній науці переважно розглядають як: окрему самостійну методологію, зокрема науково-педагогічного дослідження та педагогічної діяльності (І. Суліма, Г. Щек); інструмент дослідження факторів розвитку особистості та їхнє використання в педагогічних цілях (А. Артюхіна); систему дій із середовищем, спрямованих на перетворення середовища в засіб діагностики, проектування та продукування педагогічного

результату (Г. Товканець); стратегію у вищій школі (М. Братко, В. Желанова); підхід до управління розвитком професійного навчального закладу (Л. Сергеева).

На сьогодні середовищний підхід в освіті зафіксований як перспективний на рівні: «Всесвітніх доповідей з освіти» ЮНЕСКО; Організації економічної співпраці та розвитку (OECD); Американської ради з освіти (ACE) – освітнє середовище як обов'язковий компонент в планах розвитку ЗО ; Ради з фінансування ЗВО Англії (HEFCE); Агентства контролю якості освіти Норвегії (NOKUT) – наявність у кожному ЗО комісії з розвитку освітнього середовища.

Середовищний підхід в освіті можна розглядати як систему дій із середовищем із метою перетворення його на засіб діагностування, прогнозування, проєктування, продукування освітніх результатів.

Кожному цивілізаційному періоду людства відповідає побудова адекватної системи освіти. Тому наступною актуальною проблемою еволюції середовищного підходу в освіті стає управління розвитком освітнього середовища закладу освіти з урахуванням глобальних змін, тенденцій національних систем освіти, стратегій розвитку закладів освіти у конкурентних умовах.

Сутнісними рисами середовищного підходу до організації освітнього процесу є: розуміння здобувача як людини, яка знаходиться у безперервній взаємодії з освітнім середовищем, яка своєю поведінкою змінює і будує це середовище; цілісність, структурованість освітнього середовища як складної соціальної системи; конструювання, заснованого на принципах ефективної освітньої практики, продуктивного способу включення здобувача освіти в середовище.

Вчені зазначають, що середовищний підхід полягає у визнанні трьох рівноправних учасників освітнього процесу: педагога, здобувача, освітнього середовища. А відтак, середовищний підхід – це теорія і технологія опосередкованого управління освітнім процесом, в якому основним акцентом є включення внутрішньої активності особистості, її самоосвіти, самовиховання та саморозвитку.

За організації освітнього процесу на засадах середовищного підходу максимально реалізується потреба суб'єкта освіти у вільному виборі, особистісній свободі, можливості проявити себе у продуктивній та творчій діяльності, а освітнє середовище є не лише умовою, а й чинником і засобом розвитку особистості майбутнього фахівця. У цьому випадку якість вищої освіти корелюється з якістю освітнього середовища навчального закладу, в

якому активізуватимуться всі можливі освітні процеси — навчання, моральне становлення, самореалізація, інкультурація, соціалізація.

На сьогодні вплив середовища на особистість - одна з ключових проблем людиноцентризованих наук, у тому числі педагогіки, психології, соціального управління, економіки. Вплив середовища на особистість, організація середовища з метою позитивного впливу на розвиток особистості досліджуються також філософією, екологією, етикою.

Освітнє середовище розглядається як один із найефективніших інтегральних, мультискладних, поліаспектних чинників розвитку особистості у процесі здобуття освіти, специфічне поле, сукупність умов організації досвіду в освіті.

Відтак, освітнє середовище – це багаторівнева система умов / обставин / чинників / можливостей, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкта в усіх аспектах – цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному.

Для освітнього середовища характерні: системність, цілісність, єдність, емерджентність, варіативність, організованість, структурність, пластичність, комунікативність, наповненість подіями, конфігурантність, насиченість, культуровідповідність, векторність, сферність, відкритість, діалогічність / полілогічність, організованість, стійкість, функціональність, адаптивність та самоорганізація, здатність до розвитку та саморозвитку.

Освітнє середовище закладу професійної (професійно-технічної) освіти це багатосуб'єктне та багатопредметне системне утворення, що має об'єктивні можливості цілеспрямовано впливати на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та / або продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей і самореалізації у процесі життєдіяльності. За своєю природою – це комплекс умов – можливостей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції щодо надання фахової освіти, забезпечує можливості для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу. Освітнє середовище закладу освіти є цілісністю, що охоплює сукупність умов, у яких відбуваються професійна підготовка, особистісний розвиток та соціалізація майбутнього фахівця. Йому притаманні певні якісні та кількісні характеристики, що визначаються освітніми цілями закладу, виявляються у виборі засобів, за допомогою яких ці цілі досягаються, оцінюються за ефективністю впливів, які виявляються в особистісному, соціальному, інтелектуальному розвитку суб'єктів освіти.

Освітнє середовище закладу освіти, яке здатне ефективно реалізовувати інтегровані освітні цілі, не виникає спонтанно, а є результатом відповідних управлінських рішень та дій освітніх менеджерів.

Відповідним чином спроектоване освітнє середовище закладу освіти створює умови-можливості для прояву особистості, є ваговим чинником ефективності та успішності професійної підготовки фахівців.

Структурні компоненти освітнього середовища закладу освіти: *особистісний* (суб'єкти освітнього процесу, зв'язки і взаємовідносини між ними, що проявляються у діяльності, спілкуванні та поведінці); Цей компонент включає усіх суб'єктів освітнього процесу у навчальному закладі (викладачів і студентів) у кількісному та якісному вимірі. Це різні групи - статево-вікові, субкультурні, різних рівнів професійної компетентності, майстерності, професіоналізму, різних років навчання, професійної приналежності. Саме особистісному компоненту належить провідна системоутворююча роль у формуванні неповторного освітнього середовища навчального закладу. Взаємодія, взаємовплив, взаємостосунки викладачів і студентів, міжособистісні стосунки викладачів, закладають підґрунтя цього феномену; *аксіологічно-смысловий* (місія, візія, стратегія, цінності, традиції, корпоративна культура, історії соціально-схвального життєвого успіху випускників); *інформаційно-змістовий* (основні та допоміжні освітні програми; позааудиторні культурні та соціальні проекти; нормативні документи, які регламентують освітню діяльність та взаємодію суб'єктів освітнього процесу); *організаційно-діяльнісний* (форми, методи, способи, технології, стилі взаємодії та поведінки суб'єктів освітнього процесу, способи комунікації, у тому числі через соціальні мережі, управлінські структури та механізми, включаючи студентське самоврядування); *просторово-предметний* (матеріально-технічна інфраструктура, аудиторний фонд, комп'ютерний парк, обладнання для внутрішньої ІК-мережі, виходу в Інтернет, бібліотечні ресурси, у тому числі електронні, побутові умови, дизайн та обладнання приміщень).

М. Братко вважає домінантною функцією освітнього середовища – освітню, яка є поліаспектною та поліструктурною і включає освітньо-професійну, освітньо-соціалізаційну, освітньо-культурну складові, які можна розглядати як окремі базові функції освітнього середовища закладу освіти, оскільки на їхню реалізацію витрачається лєвова частка його ресурсів та часу.

Оскільки, освітнє середовище закладу освіти надає особистості унікальні можливості для набуття досвіду подолання труднощів, цілеспрямованої діяльності, переживання ситуацій успіху та поразки, відмови

від стереотипів заради нового досвіду, керування власною поведінкою та емоціями в різних ситуаціях, то наступна функція є освітньо-соціалізаційною.

Будь-яке навчання є корисним тільки в тому випадку, коли воно сприяє розвитку особистості, а тому варто наголосити на ще одній функції освітнього середовища - особистісно-розвивальній.

Безпечне освітнє середовище закладу професійної (професійно-технічної) освіти як чинник формування резильєнтності майбутніх фахівців

Нова реальність диктує нові потреби та змушує змінювати стратегії закладів освіти щодо підтримки та турботи про здобувачів освіти. В умовах війни важливого значення набувають питання створення безпечного/комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих осіб, які отримали психологічну травму. Створення безпечного, захищеного та сприятливого середовища для розвитку дітей та молоді у закладах освіти — наразі один із пріоритетів концепції освітньої політики.

Заклади освіти мають пройти відповідний процес еволюції задля того, щоб вивести психічне здоров'я з другорядних позицій та зробити його своєрідною призмою, за допомогою якої можна вдосконалити освітні процеси та будувати середовище, яке буде максимально сприятливим, безпечним та захищеним для розвитку становлення особистості. Завдання закладів освіти не тільки підтримувати емоційне благополуччя здобувачів освіти, створювати сприятливі умови для розвитку, а також спонукати до формування та вдосконалення резильєнтності (стресостійкості), які є критично значущими у часи криз та викликів.

Резильєнтність/стресостійкість - це: високий рівень адаптації та відновлення у складних життєвих ситуаціях; процес і результат успішної адаптації до життєвих викликів; психічна, емоційна та поведінкова гнучкість, а також здатність пристосовуватися до зовнішніх та внутрішніх факторів. Іншими словами, це комплекс особистісних якостей, що дозволяють переносити значні інтелектуальні, вольові та емоційні навантаження без особливих шкідливих наслідків для власного здоров'я та самопочуття оточуючих, а також своєї професійної діяльності.

Заклади освіти відіграють важливу роль у наданні підтримки здобувачам освіти на шляху до досягнення успіху в житті як з точки зору академічних досягнень, так і з точки зору психологічного добробуту. Саме тому заклади освіти можуть здійснювати заходи та надавати послуги, спрямовані на те, щоб здобувачі освіти були психічно здоровими і

психологічно стійкими. Наразі є три способи, як заклади освіти можуть допомогти: 1) займатися промоцією соціального та емоційного здоров'я всіх учасників освітнього процесу, доповнювати заходи, які здійснюються на рівні сім'ї та громади загалом. Також заклади освіти можуть формувати у здобувачів освіти основні уміння, які допоможуть у вирішенні складних життєвих ситуацій; 2) виявляти здобувачів освіти з високим ризиком викликаним рядом причин (проблемами у сім'ї, булінгом тощо). Освітній заклад може надавати окремі види цільової підтримки, спрямованої на допомогу таким здобувачам справлятися з навчальним навантаженням; 3) виявляти здобувачів освіти, у яких починаються кризи, або тих, які страждають від проблем з психічним здоров'ям та потребують спеціалізованої, експертної допомоги поза межами закладу освіти. Заклад освіти може запропонувати допомогу з отримання цієї зовнішньої допомоги.

Першим рівнем впровадження концепції освітньої політики щодо створення безпечного освітнього середовища є реалізація принципів промоції психічного здоров'я, тобто удосконалення вміння особистості регулювати власні емоції, розвиток ефективних стратегій подолання складних ситуацій (копінг-стратегій), підвищення резильєнтності молоді. Водночас промоція психічного здоров'я має вийти за межі традиційної системи заходів та проєктів, стати повноцінною політикою, яка охоплює всіх учасників освітнього процесу, та діяти постійно, інтегруючись у кожен напрям діяльності закладу освіти.

Базовими принципами, які дозволяють створити в закладі освіти середовище чутливе до психічного здоров'я здобувачів освіти є: *принцип системності* - політика у сфері психічного здоров'я: система положень, які визначають культуру та цінності у закладі освіти щодо ставлення до психічного здоров'я; *принцип рівності* - цільові групи осіб, що об'єднані специфічними потребами з огляду на стан та особливості їхнього психічного здоров'я. Також надзвичайно важливим має бути розуміння того, що заклади освіти можуть надавати допомогу лише першим трьом групам та не втручаються у роботу з четвертою, з особами із психічними розладами. Вони – компетенція фахових спеціалістів; *принцип зосередженості на потребах* - напрямки роботи: загальні стратегії з підтримки психічного здоров'я у закладі освіти, зумовлені потребами цільових груп. Так, наприклад, особи з відсутністю психічних розладів та задовільним станом психічного здоров'я все ж таки потребують його пропагування, яке і є основним напрямком роботи з ними; *принцип кращих практик* - основні інтервенції: втручання, які безпосередньо працюють на підтримку психічного здоров'я. Йдеться про цілий спектр заходів, від конкретних дій із запровадження просвітницьких

програм, проведення тренінгів та цілих навчальних курсів до застосування доказових технік психологічної підтримки, дотримання алгоритму направлення до фахівців тощо; *принцип компетентності* - дійові особи: усі, хто можуть та мають бути залучені до створення середовища сприятливого для психічного здоров'я. Сюди належать і здобувачі освіти, і їхні батьки, і представники адміністрації закладу освіти, інший персонал (психологи, соціальні педагоги). Звісно, що кожен має робити посильний внесок, відповідний до рівня компетенцій у сфері психічного здоров'я. Чим ближче до верхівки піраміди, а отже більш спеціалізованою є інтервенція, тим вужчим стає коло осіб, що можуть її здійснювати. У такий спосіб цей компонент працює на реалізацію принципу компетентності.

Травма-інформований підхід для української освіти є відносно новим поняттям та явищем. Безумовно, його елементи впроваджувалися у роботу закладів освіти, але мали епізодичний та нерегулярний характер. Натомість, суть вищезазначеного підходу полягає у його системності, принципах, які охоплюють кожен аспект діяльності закладу освіти, замученість усіх працівників, здобувачів освіти, батьків, а також представників громадськості.

Травма-інформований підхід в освітньому процесі, орієнтований на розуміння впливу травматичних життєвих ситуацій на сприйнятливого здобувача освіти та сприяння створенню й підтримці освітнього середовища. Цей підхід враховує, що деякі учні можуть мати досвід травматичних подій або стресових ситуацій у своєму житті, таких як насильство, втрата близької людини, емоційні та психологічні труднощі.

Основні принципи травма-інформованого підходу в освітньому процесі включають: *розуміння травми* - викладачі та персонал повинні мати розуміння того, як травматичні події впливають на поведінку та навчання здобувачів освіти; *створення безпечного середовища* - важливо створити освітнє середовище, яке сприяє безпеці, довірі та підтримці для всіх учасників освітнього процесу; *підтримка і емпатія* - педагоги та персонал повинні здійснювати підтримку та виявляти емпатію до здобувачів освіти з травматичним досвідом, створюючи умови для їхнього успіху та здоров'я; *врахування індивідуальних потреб* - важливо отримати індивідуальні потреби здобувачів освіти з урахуванням їхнього досвіду та можливостей; *психологічна підтримка* - надання доступу до психологічної підтримки та ресурсів для здобувачів освіти, які можуть потребувати додаткової підтримки через травматичний досвід; *самопізнання і саморозвиток* - розвиток педагогів у напрямку розуміння та підтримки здобувачів освіти з травматичним досвідом, вдосконалення навичок спілкування.

Травма-інформований підхід спрямований на те, щоб кожен здобувач освіти відчував підтримку, безпеку та здатність до навчання, створення умов для їхнього повноцінного розвитку в освітньому процесі.

У силах та компетенції будь-якого закладу освіти створити умови, в яких здобувачі освіти будуть розвивати свою резильєнтність, а також отримувати відповідну турботу, розуміння та підтримку у разі переживання травмивного досвіду. І те, й інше сприятиме швидкому відновленню та збереженню їхнього психічного здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 2. С. 3–16.
2. Братко М. В. Концептуальні засади середовищного підходу у вищій освіті. *Компетентісно зорієнтована освіта: якісні виміри: монографія*. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. С. 243-261.
3. Братко (Сорока) М. В. Сутнісний зміст поняття «освітнє середовище ВНЗ». *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр./ Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Ін-т проблем виховання НАПН України*. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. № 18: Психологія. Педагогіка. С. 50–55.
4. Братко М. Структура освітнього середовища вищого навчального закладу. *Наукові записки*. Випуск 135. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. С. 67 – 72.
5. Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія / за наук. ред. М.О. Кириченка, Л.М. Сергєєвої. – Київ: Вид-во Ін-ту обдарованої дитини НАПН України, 2018. С. 22–31.
6. Кошіль О. П. Інноваційні підходи формування soft skills у здобувачів професійної освіти. *Проблеми та інновації в математичній, цифровій, природничій і професійній освіті: збірник матеріалів XVI-ї Міжнародної науково-практичної онлайн-інтернет конференції*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2023р. С. 69-71.
7. Кошіль О. П. Освітнє середовище навчального закладу як фактор розвитку особистості. *Збірник науково-практичної конференції «Теоретико-методичні основи підготовки конкурентоздатних фахівців у контексті сучасного ринку праці»*. Кривий Ріг, 6 квітня 2017р. Кривий Ріг: КППГТЛ, 2017. С. 408-412.
8. Кошіль О. П. Реалізація середовищного підходу в професійній підготовці фахівців у закладах освіти. *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управлінської діяльності: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2023р.* Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2023. С. 97-100.
9. Сергєєва Л. М. Інституційне освітнє середовище професійного навчального закладу. *Педагогічний альманах*. 2015. Вип. 25. С. 112–117.
10. Bratko M. Environmental approach in higher education: methodological aspects (Середовищний підхід у вищій освіті: методологічний підхід). *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Науково-методичний журнал. 2015. Випуск 4 (45). С.13 – 18.
11. Melissa Sadin. Trauma-Informed Teaching and IEPs: Strategies for Building Student Resilience.
12. Безпечний простір. Онлайн-курс EdEra про організацію безпечного психосоціального освітнього простору для вчителів і дітей. URL:<https://study.ed-era.com/uk/courses/course/636>.
13. Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс. URL:[http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12799/Resilience Manual for Trainers.pdf?sequence=1](http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12799/Resilience%20Manual%20for%20Trainers.pdf?sequence=1)